

Psychológia na FiF UK od jej založenia

Prof. PhDr. Ondrej Kondáš, DrSc.

Náročnosť odboru psychologických vied je daná samým jej predmetom: širokými dimenziami ľudského myslenia, hlbokou, ale zároveň i labilnou emotivitou, tvorivej fantázie (ktorú Einstein považoval za dôležitejšiu ako informácie) a variability správania ľudských bytostí s viacerými úrovňami ich teoretického výkladu. A práve v tomto výklade prešla psychológia dlhú a kľukatú cestu. Zrodili sa mnohé psychologické školy, teoretické i aplikačné psychologické disciplíny a nevyhnutne muselo dôjsť k špecializácii samých psychológov, z ktorých jedni sú klinickí, iní pedagogickí, poradenskí, ďalší pracovní, detskí, forezní, sociálni so špecializáciou na psychodiagnostiku, na komunikačné a iné tréningy, psychoterapiu, poradenstvo a ďalšie psychologické intervencie. Všetky tieto disciplíny, postupy a špecializácie majú pomáhať a slúžiť človeku, psychológia mu vie a môže pomáhať, ale jej neodborné použitie dokáže aj ublížiť. Preto vždy bolo a je aj naďalej našim krédom udržiavanie vysokej kvality prípravy budúcich absolventov FiF UK v odbore psychológia.

Ak sa po tomto úvode pokúsim o letný historický pohľad v medziach našej *alma mater*, možno parafrázovať názov tohto príspevku a povedať, že psychológia sa na FiF UK prednáša už od jej založenia. Spočiatku suplentne profesormi iných odborov - prvým bol profesor právnickej fakulty, neskorší rektor prof. **Tomsa**, potom filozof prof. **Josef Tvrđý**, ktorý sa už venoval aj výskumu svetonázoru mládeže, a neskôr profesor pedagogiky **Jozef Hendrich** prednášal vývinovú a pedagogickú psychológiu. Tým sa začala prvá diferenciácia výučby psychológie. Psychológia sa vtedy prednášala a jej semináre sa viedli hlavne pre potreby profesie budúcich stredoškolských profesorov aj ako jeden z predmetov odboru filozofie.

Do učebných plánov gymnázií sa totiž psychológia zaviedla už od r. 1849. Pri tejto výučbe sa používala 1 učebnica v maďarčine (od A. Vandráka) a 2 učebnice českých autorov J. Durđika a F. Krejčího (obe vyšli v 4 vydaniach, pričom Zochov rukopis analogickej slovenskej učebnice je uložený v MS už 125 rokov). Text vysokoškolskej úrovne vydal v Prešove (r. 1851) pod názvom *Enchiridion anthropologiae psychicae* Andrej Vandrák, ktorý sa už venoval aj abnormálnym duševným stavom, psychológii slepcov, hluchonemých a pod. Niektoré psychopatologické javy i prejavy fantázie a sugescie boli v 18. storočí predmetom prednášok prof. Jána Horvátha na Trnavskej univerzite.

Vo vývine výučby psychológie na FiF UK sa žiada spomenúť jej 3 zaujímavé charakteristiky:

1. psychológiu prednášali odborníci, ktorí mali za sebou isté skúsenosti z praxe - z psychologickéj činnosti v poradniach pre deti a mládež, pre voľbu povolania a v psychotechnickom ústave. Boli to **Josef Stavěl**, pozvaný z moravského Znojma,

ktorý sa habilitoval r. 1936, Juraj Čečetka, habilitovaný r. 1937, a Anton Jurovský, habilitovaný r. 1939. Každý z nich vydal okrem habilitačného spisu ešte ďalšiu monografiu,

2. docenti a profesori sa popri pedagogickej činnosti venovali praktickej aplikácii psychológie v spomenutých inštitúciách a zapájali do nej aj časť študentov ako vedecké pomocné sily a volonteri,
3. pri zakladaní seminárov, vybavených knižnicami a pomôckami na prehĺbovanie vedomostí, sa psychologický seminár založil medzi prvými.

Semináre boli v podstate predchodcami dnešných katedier. Ale v našom odbore prof. Jurovský založil 1. 10. 1957 Psychologický ústav, ktorý sa stal veľmi známym i úspešným výskumným pracoviskom (najmä pod dlhoročným vedením prof. T. Pardela)*

Po vojne prof. A. Jurovský prednášal základy psychológie pre Lekársku a Právnickú fakultu UK a na FiF UK začal diferencovať prednášky. Okrem tém všeobecnej psychológie ako "Myslenie a fantázia", "Psychológia citov" a pod., prednášal 2 osobitné kurzy o duševnom vývine v puberte a v adolescencii, ale aj Sociálne vzťahy mládeže a neskôr Sociálnu psychológiu a Experimentálne metódy v psychológii. Bolo to bez prísnej väzby na ročníky štúdia.

K podstatnej diferenciacii vo výučbe psychológie došlo zavedením špecializovanej prípravy psychológov, ktorí končili ako samostatní promovani psychológovia (podobne ako historici, lekári i právnici). Vtedy sa už zriadila spoločná katedra pedagogiky a psychológie pod vedením prof. J. Čečetku, znalca i prívrženca Alfréda Adlera (o jeho individuálnej psychológii vydal monografiu v rámci Spisov FiF UK r. 1936).

Vo výučbe začali pôsobiť externe alebo interne dr. Milan, dr. Verner, dr. Ličko i dr. Dobrotka a neskorší docenti M. Bažány, E. Rybárová, T. Pardel, F. Rudaš a z LF UK prof. Antal, Guensberger, Kutka a iní.

Množstvo odborných predmetov prednášali však obaja profesori A. Jurovský a J. Čečetka. Žiada sa poznamenať, že predtým absolvovali niekoľkomesačné zahraničné stáže vo Francúzsku, Anglicku a Švajčiarsku a patrí im zásluha na udržiavaní vedeckého informačného toku z vyspelých krajín. Už v knižnici Psychologického seminára nechýbali dobové psychologické encyklopedické diela i príručky ako *Psychologisches Praktikum* od mnichovského prof. R. Pauliho (3. vyd. r. 1950), americký encyklopedický prehľad psychodiagnostických metód *Measurement of Human Behavior*, ktorý na 777 stranách rozoberá teóriu psychodiagnostiky i dovtedy vyvinuté psychologické testy, a to aj s prehľadmi dosahovaných výsledkov (tzv. skóre) nielen do 60, ale do 80 rokov ľudského života (teda zahrnuli kompletný rozsah možného produktívneho veku). Popri

*Tento ústav však po 36. rokoch - napriek upozorneniu, že sa negatívne zapíše do histórie nášho odboru - zrušil bývalý dekan doc. I. Slimák, ktorý podľahol tlakom i asistencii vtedajšieho akademického senátu (a odvtedy sa traduje - právom či neprávom) neprajný postoj AS FiF UK k psychológii).

základnej Jurovského učebnici *Psychológia* (4. vyd. 1949) sme mali k dispozícii niekoľko prehľadových prác a monografií aj v češtine, Černockého *Psychologický slovník* i Čečetkov dvojdielny *Průručný pedagogický lexikón* (r. 1943), ktorý obsahuje aj mnohé psychologické pojmy.

Z historického hľadiska stoja za povšimnutie odchýlky bratislavského učebného plánu odboru psychológia od celoštátneho plánu predpísaného "Státním výborem pro vysoké školy", a to nielen v zmenách názvov niektorých predmetov, ale hlavne v ich náplni, obsahu a zväčša aj rozsahu. V rámci Psychologického praktika sa poslucháči počas 4 semestrov oboznámili s psychodiagnostickými metódami (čiastočne aj za pomoci externistov z praxe), ale tie si ešte zapísali aj osobitne spolu s cvičeniami, popri predmete Výskumné metódy v psychológii. Nakoľko išlo o významnú odchýlku, dá sa to ilustrovať faktom, že absolventi, ktorí nastúpili do praxe, absolvovali navyše dvojtýždňový postgraduálny kurz (v Prahe u dr. Engelsmana). Pritom v rámci unifikovaného plánu sa predmet s názvom "Psychológia v praxi" rozčlenil na psychológiu práce (M. Milan a M. Bažány) i prvé pohľady na aplikáciu psychológie v medicíne (dr. Verner - psychológ Ortopedickej kliniky FN). Mimo oficiálneho plánu sa realizoval predmet Prevencia a terapia psychických porúch a neskôr aj Detská psychopatológia (E. Guensberger). Popri pedagogickej psychológii boli veľmi prínosné prednášky prof. J. Čečetku z Defektológie, ktorý budúcich psychológov učil aj vhodné psychologické intervencie pri niektorých poruchách u detí. I dnes hodno pripomenúť ním rozvíjanú myšlienku, že dominantou individualizácie výchovného i psychologického pôsobenia je sloboda a uvedenie detskej mysle do styku s univerzálnymi pravdami, ktoré nezávisia od času a miesta.

Paradoxné bolo, že špecializované odborné štúdium psychológie sa začínalo v čase súbežnej likvidácie aplikačných psychologických pracovísk a navyše rok po neslávnej "kritike a sebakritike" univerzitných profesorov, o ktorej nám referovali starší kolegovia tak, že to vyvolávalo zdesenie. Je možné, že tam kdesi sú korene nedostatočnej úcty k profesorskému stavu na fakulte (ktorú sa terajšie i minulé vedenie fakulty usilovalo obnovovať).

Ku cti pána profesora Jurovského slúži, že - hoci patril medzi kritizovaných - nezľavil z pedagogickej náročnosti na seba i študentov. Študenti prevzali túto výzvu a napr. seminárnu prácu o psychoanalýze opreli o 3-4 diela S. Freuda namiesto oficiálne odporúčaného prameňa nízkej odbornej úrovne "Kritické poznámky k psychoanalýze". Návyk siahať po pôvodných prameňoch a učiť sa napr. psychoanalýzu priamo od Freuda a neurofyziológiu radšej od Pavlova ako z ideologických brožúr mnohí študenti považovali za cenný.

Na túto tradíciu náročnosti a kvality sme sa pokúšali nadväzovať aj neskôr pri rozširujúcej sa diferenciacii prednáškových kurzov a cvičení na Katedre psychológie i Katedre pedagogickej psychológie, ba aj v tzv. Odborovej komisii MŠ. K tomu po novembri 1989 ešte pristúpil rad voliteľných predmetov najmä praktického zamerania. Je to príklon k žiadostiam študentov, ktorým však zväčša pripomenieme Einsteinov

výrok, že najpraktickejšia vec na svete je dobrá teória. Aktuálnejšie o neskoršej náplni výučby a činnosti Katedry psychológie a pedagogickej psychológie i Ústavu sme už písali v Zborníku FiF UK *Psychologica*, roč. 28-29 (1983), v Zborníku Univerzity Komenského o vysokoškolskej edukácii z r. 1995 a v *Československej psychológii*.

Psychológia sa v súčasnosti natoľko rozvinula, že v rade krajín sa v posledných 15-20 rokoch stretávame so samostatnými psychologickými fakultami na Západe i Východe a v USA aj s titulom PsyD. U nás zlé jazyky a nedostatkom znalostí vyzbrojení klebetníci šepcú, že psychologov je na FiF UK priveľa. Dovoľme si im pripomenúť, že Psychologický ústav prevádzkoval Psychologickú poradňu pre vysokoškolákov, ale i založenie vydavateľsko-informačného centra STIMUL, ktoré vydáva spisy pracovníkov fakulty i reprezentáciu našej Alma Mater či fakulty v redakčných radách medzinárodných vedeckých časopisov (vychádzajúcich v USA a v Anglicku).

Dovoľte mi na záver - i ako odpoveď na niekoľkoročný mýtus o "premnožení sa" psychologov - citovať jedného z profesorov psychológie a zakladateľa etológie, nositeľa Nobelovej ceny Konráda Lorenza, keď sa sťažuje na zhubnosť módy vo svete vedy slovami: "Skľučujúca je ale aj mienka samých vedcov ... Za veľkú vedu sa nepovažuje veda o najdôležitejších záležitostiach na našej planéte, ani veda o ľudskej duši alebo ľudskom duchu, ale tá veda, ktorá sľubuje peniaze, energiu alebo moc, i keby to bola čo len moc zničiť všetko skutočne veľké a krásne".

My, ktorí sme študovali v rozporuplnom čase špecializácie na vedu o duši a súbežného úsilia silných o jej likvidáciu, doštudovali sme vďaka viere, že ešte príde čas humanitných vied, ktorý, žiaľ, zatiaľ nedošiel. Preto túto vieru Vám, pracovníkom a študentov FiF UK odovzdávame ako odkaz a pochodeň.

Literatúra

- Ďurič, L.: *Vznik a rozvoj pedagogickej a školskej psychológie na FF UK*, Čs. psychológia
Heretik, A., Brezina, I.: *Tradície a perspektívy výuky psychológie na Univerzite Komenského*.
Univerzita Komenského a vysokoškolská edukácia. Bratislava, UK, 1995, s. 273 - 276
Kondáš, O.: *20 rokov Katedry psychológie FF UK v Bratislave*. Zborník FF UK: *Psychologica*,
roč. 28-29/1979-80. Bratislava, SPN, 1983
Kondáš, O.: *Počiatky špecializovanej prípravy psychologov - koncepcia prof. Jurovského*. In.
Zakladajúce osobnosti, peripetie a ponaučenia z novodobého vývoja psychológie na Slovensku
(Ed.: D. Kováč, V. Kovalíková), Bratislava, ÚEP SAV 1993, s. 35-41
Pardel, T.: *Päťnásť rokov Psychologického ústavu FF UK*. Zborník FF UK *Psychologica*, roč.
25. Bratislava, SPN 1975, s. 3-9
Ročenky FF UK "Zoznam prednášok" v rokoch 1941/42, 1948/49, 1949/50, 1960/51 až
1955/1956